

Kanker dichten

Vestdijk is een van de eersten die het thema ‘de zieke mens in de romanliteratuur’ op academisch niveau behandelt¹. Zijn boek met die titel was oorspronkelijk een relatiegeschenk, prachtig geïllustreerd en vormgegeven. Zo’n zestig jaar later is het veld van literatuur en geneeskunde over kanker geëxplodeerd in omvang en specialisatie. Er zijn boeken, academische publicaties en klinische illustraties over ‘kanker en schilderkunst’, ‘kanker en muziek’, en ‘kanker en film’². Academische tijdschriften als *Psycho-Oncology* en *Supportive Care in Cancer* zijn volledig gewijd aan ‘leven met kanker’, topbiomedische tijdschriften op het veld van kanker hebben ‘leven met kanker’-hoekjes, bijvoorbeeld *JAMA Oncology*, *Journal of Clinical Oncology*, *Lancet Oncology*. Gedichten over kanker zijn wat lastiger te vinden. Wel levert een PubMed search naar ‘poems and cancer’ de schitterende (toevals)treffer ‘POEMS’ op: ‘patient oriented evidence that matters’. In die categorie echter staan geen gedichten in de PubMed. Dat gedichten over kanker ‘patiëntgeoriënteerde betekenisvolle evidentie’ vormen, is natuurlijk helder als glas.

De boeken van Bremer & Hazeu, en Molegraaf zijn bronnen voor poëzie over ziek-zijn; het subthema ‘ziek-zijn vanwege kanker’ is er goed in vertegenwoordigd^{3,4}. Vanzelfsprekend staan daar de twee gedichten in van Hans Lodeizen over zijn kanker. Leukemie was de oorzaak van zijn levensduur van 26 jaar (1924-1950). Opgegroeid in een welgesteld gezin met een strenge, afstandelijke vader en een zorgzame, warme moeder leeft hij in een sociaal isolement: ‘... een angstig kind, dat zich nooit had leren wapenen tegen de ruwe omgangsvormen van leeftijdgenoten ...’⁵. Hij leest intellectuele Duitse en Franse romans en gaat zelf schrijven. De studie rechten in Leiden geeft hij op na het volgen van enkele colleges. De studie biologie volgt, in de Verenigde Staten. Zijn lang onderdrukte homoseksualiteit komt er tot bloei, ook in zijn gedichten, de studie loopt vast. Terug in Nederland bemoeien psychiaters zich met zijn toekomst, internisten diagnosticeren leukemie. Het ziek-zijn van Hans Lodeizen duurde ongeveer twee jaar. Hij heeft het infauste verloop van zijn ziekte zien aankomen, te oordelen naar het gedicht ‘Er zijn nog talloze uitwegen...’⁶:

***Er zijn nog talloze uitwegen en ontsnappingsmogelijkheden
Ik ben 25 jaar en mijn leven begint pas.
maar nee het was later dan hij gedacht had.
toen hij naar buiten stapte en de wereld zag.
want ofschoon de kalender zei: zie de lente is er
voelde hij dat zijn hart uitviel als een dode bloem.***

Voorlezen van het gedicht in een eerstejaars college aan studenten geneeskunde – ‘wier leven pas begint’ – leidt tot ongemakkelijke stilte en afwerend optimisme: ‘Leukemie is toch heel goed te behandelen?’ Discussie over wat goede arts-patiëntcommunicatie is, wordt vervolgens mooi aangejaagd door ‘Als je triest bent’:

***als je triest bent zegt de dokter
moet je meer eten klieren die slecht
werken hebben voedsel nodig om
op toeren te raken dat is logisch
maar de dokter denkt niet aan mij.***

In zijn openbare les bij zijn benoeming als lector huisarts-geneeskunde aan de medische faculteit in Leiden bespreekt G.J. Bremer dit gedicht⁷. Hij wijst erop dat het vanuit twee perspectieven kan worden gelezen: dat van de dokter, en dat van de patiënt. Voor de niet-arts lezer is dit merkwaardig: het gedicht lijkt sterk vanuit de positie van de patiënt (Hans Lodeizen) geschreven. Bremer leest er gelukkig ook een verstoorde patiënt-arts-relatie in.

Er zijn meer dichters die hun ziek-zijn vanwege kanker op papier zetten. Wetenschappelijke analyse en inbedding in theorie en empirie van deze en gerelateerde gedichten verdienen dissertaties. Het zou leiden tot het zorgvuldig onderbouwde zoekthema ‘gedichten en kanker’ in zoeksystemen, en facilitering van wetenschappelijk en klinische toepassing van gedichten in de zorg voor mensen met kanker. ←

De referenties zijn te raadplegen in de onlineversie van dit artikel op www.medischeoncologie.nl.

beeld: Keith Peñre

Prof. dr. A.A. Kaptein is emeritus hoogleraar Medische psychologie. In deze column belicht hij romans die ingaan op thema's als zingeving bij kanker, inpassen van kanker in het bestaan, therapie(on)trouw, levensstijl, zelfmanagement, kanker een plaats geven in een sociaal systeem en kwaliteit van leven. Dergelijke romans kunnen bijvoorbeeld worden gebruikt als bibliotherapie of laten mogelijkheden voor *expressive writing* zien.